

HOOFDSTUK 1

Een Leidse stadsadvocaat

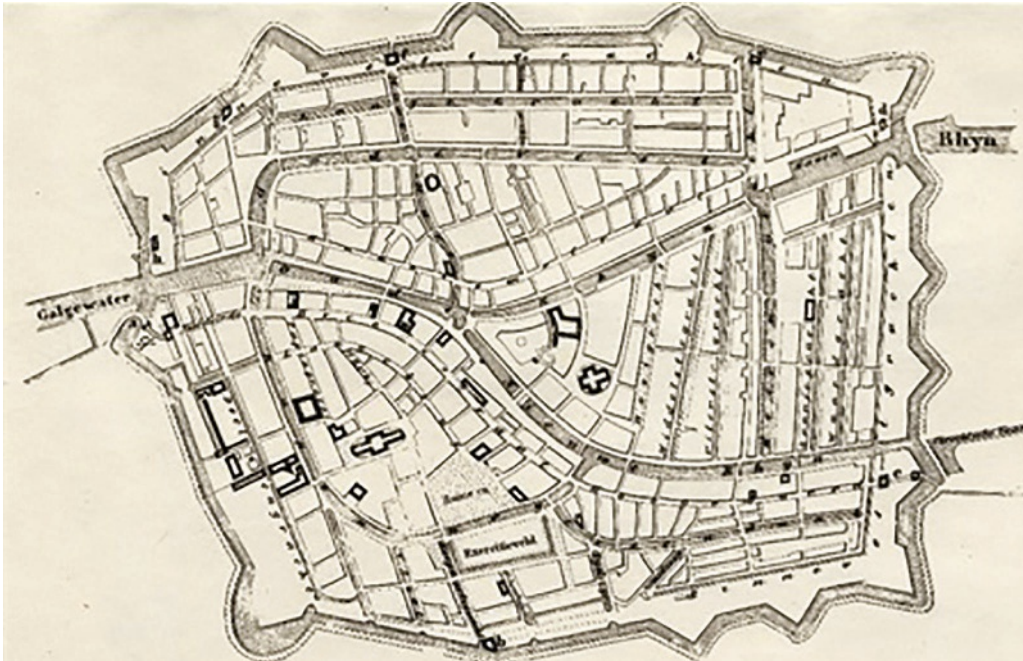
Inleiding

Het vaststellen van de geboortedatum van een advocatenkantoor is niet altijd een eenvoudige zaak. Tegenwoordig kunnen we in het Handelsregister nagaan op welke datum een praktijkrechtspersoon is opgericht of de datum van het eerste maatschapscontract traceren. Liggen de wortels van het kantoor verder in het verleden dan volstaan die gegevens niet meer. Van oudsher oefenden advocaten hun beroep uit buiten een herkenbaar kantoorverband; in de negentiende eeuw was de advocatuur vooral een kleinschalige en solistische bezigheid. Advocaten hielden kantoor aan huis, waar zij ook hun cliënten ontvingen. Samenwerkingsverbanden ('associaties') tussen advocaten vormden een zeldzaamheid en waren meestal niet omvangrijker dan twee of drie advocaten. Een voorgeschreven advocatenstage bestond in die tijd evenmin; ervaren advocaten zagen het eenvoudigweg als hun plicht tegenover de balie om nieuwkomers in de rechtspraktijk wegwijs te maken. Regelmatig werd een bestaande advocatenpraktijk op zeker moment aan de jongere confrère overgedragen.

Ook het Leidse advocatenkantoor De Clercq wortelt diep in het verleden. Belangrijker dan de continuïteit van een bepaalde juridische structuur is daarbij de overdracht van kennis en ervaring op achtereenvolgende advocaten geweest. Een advocatenpraktijk is immers een levend en dynamisch geheel, veel meer dan de inhoud van de bibliotheek, een imposante namenlijst op het briefpapier of een statig kantoorpand. Er is dus alle reden om de geschiedenis van de praktijk van De Clercq Advocaten te laten beginnen in de zomer van 1850: het jaar waarin mr. H.A. Neeb in Leiden werd beëdigd als advocaat.

Een veranderende wereld

Hendrik Andries Neeb promoveerde op 28 juni 1850 aan de Leidse Academie. Hij was een geboren en getogen Leidenaar; op 1 oktober 1826 kwam hij in de Sleutelstad ter wereld als derde kind van stadschirurgijn en vroedmeester Johan Frederik Neeb en diens echtgenote Johanna Christina Mulder.

Stadsplattegrond van Leiden, 1840. Vervaardigd door D. Veelwaard (Coll. ELO).

Volgens de Volkstelling van 1830 telde Leiden destijds bijna 34.000 inwoners. De Leidse binnenstad was nog omgord door de middeleeuwse stadsomwalling, die in de zestiende eeuw de Spaanse belegering had weerstaan. Leiden was echter in ontwikkeling. In de jaren twintig van de negentiende eeuw waren de oude stadswallen ten prooi gevallen aan de sloophamer. Op de voormalige bolwerken waren de kanonnen verwijderd en werden nu begraafplaatsen aangelegd, nu het traditionele begraven in kerkgebouwen op hygiënische gronden was verboden.

Met uitzondering van de Morspoort en de Zijlpoort zouden de resterende stadspoorten tussen 1862 en 1876 worden gesloopt om ruimte te maken voor het toenemende verkeer. Ten tijde van Hendriks geboorte vond het vervoer nog voornamelijk per trekschuit over het water plaats. In 1842 kwam de spoorwegverbinding tussen Leiden en Haarlem gereed en een jaar later kon men ook met de stoomtrein naar Den Haag reizen. In 1848 werd de Stedelijke Gasfabriek in gebruik genomen en gasverlichting deed haar intrede in de Leidse straten.

Leiden had ten tijde van de Republiek een universiteit gekregen en was aan het begin van de negentiende eeuw een van de vier universiteitssteden in ons land.¹ Binnen de academische gemeenschap kwam ook de wetenschap tot

bloei. In 1817 werd een nieuwe sterrenwacht op het universiteitsterrein voltooid en in 1818 werd het Rijksmuseum voor Oudheden opgericht, twee jaar later gevolgd door de stichting van een Museum van natuurlijke historie.

In deze langzaam veranderende wereld groeide Hendrik Neeb op, samen met zijn drie broers en drie zusters. Zijn ouderlijk huis, een patriciërs-woning met erf en tuinkamer, bevond zich aan de oostzijde van de Hooigracht (wijk VII nr. 750, vermoedelijk het huidige huisnummer 61). De familie Neeb had zich gevestigd in de kring van de gezeten burgerij van Leiden: zowel Hendriks vader als grootvader waren (stads)chirurgijn. Zij stamden af van de uit Hessen afkomstige poelier Jan Baltazar Neeb (1743-1813) en de familie kerkte in de evangelisch-lutherse kerk in de Lokhorststraat. In diezelfde Lokhorststraat was op nummer 16 ook de 'Latijnse school' gevestigd, zoals het Stedelijk Gymnasium Leiden tot 1838 heette. Hendrik Neeb kreeg er van 1842 tot 1845 zijn middelbare schoolopleiding. De school bood kleinschalig onderwijs: verdeeld over vier klassen telde het gymnasium nauwelijks twintig leerlingen. Slecht met twee klasgenoten ontving Hendrik op 27 augustus 1845 tijdens de traditionele jaarlijkse openbare promotie met bijbehorende prijsuitreiking in de stadsgehoorzaal zijn getuigschrift uit handen van de rector W.H.D. Suringar. Naar goed gebruik nam Hendrik met een declamatie in het Latijn afscheid van het gymnasium.

Johan Frederik Neeb (1797-1863), de vader van Hendrik. Fragment uit het schilderij 'De plaatselijke Commissie van Geneeskunde Toevoorzicht, 1856', vervaardigd door J.P. Neeb (Coll. Museum De Lakenhal).

THESES
IURIDICAE INAUGURALES,
QUAS,
ANNUENTE SUMMO NUMINE,
EX AUCTORITATE RECTORIS MAGNIFICI
IOANNIS DE WAL,
IUR. ROM. ET HOD. DOCT. ET PROF. ORD.
ET
NOBILISSIMAE FACULTATIS IURIDICAE DECRETO,
Pro Gradu Doctoratus,
SUMMISQUE IN IURE ROMANO ET HODIERNO
HONORIBUS AC PRIVILEGIIS,
IN ACADEMIA LUGDUNO-BATAVA,
RITE ET LEGITIME CONSEQUENDIS,
DEFENDET
HENRICUS ANDREAS NEEB,
LUGDUNO-BATAVUS.
DIE XXVIII. M. IUNII MDCCCL, HORA II—III.

Voorblad van de gedrukte stellingen waarop Hendrik Neeb in 1850 promoveerde (Coll. Universiteitsbibliotheek Utrecht).

Voor een gymnasiast uit een goeude burgerfamilie lag een studie in de academiestad voor de hand. Hendriks oudere broer was hem met een studie geneeskunde voorgegaan. Mogelijk had de 18-jarige Hendrik een roeping als predikant op het oog. Op 10 mei 1845 had hij zich al als student ingeschreven aan de theologische faculteit.² Datzelfde deed Fokko Coninck Liefsting (1827-1913), die later rechter zou worden en het tot president van de Hoge Raad zou brengen. Beide theologen in spe stapten niet lang daarna de over naar de studie rechten. Hendrik zal daar mogelijk toe zijn overgehaald door Pierre Kist (1826-1905), zijn klasgenoot op het gymnasium, die zich reeds in 1845 als rechtenstudent had ingeschreven.³

Zoals veel mannelijke inwoners van Nederland had Hendrik Neeb eigenlijk eerst de dienstplicht te vervullen. Als loteling van de lichte 1845 moest hij zich beschikbaar houden voor de Nationale Militie en bij inloting dreigde een dienstplicht van maar liefst vijf jaar. In die tijd bestond in ons land een

‘remplaçantenstelsel’ waarbij lotelingen die zich dat konden veroorloven een plaatsvervanger kon worden ingehuurd om tegen betaling vrijwillig dienst te nemen. De familie Neeb kwam met de Haagse schoenmaker Jacob Joseph Pedrino overeen dat deze de dienstplicht van Hendrik zou vervullen voor de som van 125 gulden, zo blijkt uit een contract voor de Haagse notaris De Pinto.⁴ Pedrino nam als plaatsvervanger per 7 mei 1847 dienst, op het moment dat Hendriks rechtenstudie aan de Leidse universiteit al aardig vorderde.

Als rechtenstudent bezocht Hendrik Neeb onder meer de colleges staats-huishoudkunde van de grote Johan Rudolph Thorbecke en diens opvolger Simon Vissering, en volgde hij oudvaderlands recht bij Johan de Wal, publiekrecht bij Hendrik Cock en Romeins recht bij Cornelis van Assen. Hendrik Neeb voltooide zijn rechtenstudie op 28 juni 1850 door op vijftig in het Latijn geformuleerde stellingen te promoveren.⁵

De start van de advocatenpraktijk

Als jonge doctor had Hendrik zich het recht verworven om als advocaat te worden ingeschreven. Op grond van de geldende advocatenregelgeving moest hij dat doen bij de arrondissementsrechtbank in zijn woonplaats.⁶ Neeb meldde zich daartoe op het parket te Leiden bij officier van justitie en latere burgemeester mr. Daniël Tieboel Siegenbeek (1806-1866), die formeel de rechtbank diende te verzoeken om de kandidaat te beëdigen. De exacte datum van die beëdiging is niet bekend, maar vermoedelijk legde Hendrik Neeb niet lang na zijn promotie de eed als advocaat af in handen van de rechtbankpresident mr. C.J. Luzac (1796-1861) en werd hij op vertoon van zijn akte van beëdiging door de griffier op het tableau bij de rechtbank ingeschreven. Die inschrijving markeert de start van een voortgezette advocatenpraktijk die nu nog altijd bestaat en floreert.

Neefs advocatenpraktijk werd vanaf de zomer van 1850 gevestigd in het ouderlijk huis aan de Hooigracht. In de negentiende eeuw bestond er nog geen verplichting voor advocaten om eerst onder toezicht van een patroon praktijkervaring op te doen. Zoals alle beginnende advocaten moest Hendrik Neeb zich die praktijkervaring zelf meester maken, onder meer door vooral in faillissementszaken aan de slag te gaan. Op 7 juni 1851 werden in de lokale krant houders van wissels en assignaties aan de Leidse koopman Simon Kuyt opgeroepen zich in persoon of schriftelijk te melden ‘ten kantore van mr. Neeb’.⁷ Kennelijk was algemeen bekend waar hij kantoor hield, want een adres wordt in die oproep niet vermeld. In oktober 1851 plaatste Hendrik een oproep voor de schuldeisers van de gefailleerde paraplumaker B. Korthals om ter verificatie